

MÜSLÜMAN BİLİNCİN KAPANMASI

Entelektüel İntihar
Modern İslamcı Krizi Nasıl Yarattı

ROBERT R. REILLY

Dördüncü baskıdan çeviri

Çeviren
Adnan Bülent BALOĞLU

Bilge
Kültür • Sanat

Müslüman Bilincin Kapanması için Övgüler

“Bob Reilly’nin analizi Amerika’nın Müslüman dünyasıyla olan ilişkisine yeni bir başlangıç noktası sunuyor -bu kabule göre, gerçek düşman bir din, bir sosyal sınıf veya tek bir terörist grup değil, daha ziyade eski bir inanç sisteminin yanlış yorumlanmasıdır.”

– Edwin Feulner, Ph.D., Heritage Vakfı Başkanı

“Titiz bir araştırmamanın ürünü olan bu eser, şiddet yanlısı İslamcılığı doğuran tarihsel bağlamı ortaya koyuyor ve Batı’nın çok-kültürlü ruhunun bu şiddete karşı neden büyük ölçüde yanlış yönlendirilmiş bir cevap olduğunu açıklıyor. Günümüz ulusal güvenlik liderlerinin mutlaka okumaları gereken bir kitap.”

**– John M. Poindexter, Koramiral, ABD Donanması;
Başkan Reagan’ın Ulusal Güvenlik Danışmanı**

“Reilly’nin bilimsel çalışması tam vaktinde ve güncel. İslam’da akıl ve vahiy arasındaki savaş eski bir savaş, ne var ki potansiyel olarak dehşet verici sonuçlarla hâlâ sürüyor. Bu kitap bir şaheser; günümüz İslam dünyasındaki çekişmeleri ve Müslüman zihninin neden kapalı olduğunu kavramak isteyenler için kesinlikle okunması gerekli bir eser.”

**– Patrick Sookhdeo, İslam ve
Hristiyanlık Araştırmaları Enstitüsü Direktörü**

“Bir yerlerde, Yahudi bilgiler tek tanrıcılığın bir tür putperestliğe dönüşebileceğini söylemişler. Bu İslam’ın başına gelmiştir. Ancak Reilly’nin, açık ve ikna edici bir şekilde, *The Closing of the Muslim Mind*’da söylediği gibi, Sün-nî İslam’ın en ciddi hatası onun yanlış Tanrı anlayışıdır. Bilhassa her Yahudi akademisyeni -hahamlar, teologlar, filozoflar ve siyaset bilimciler- Reilly’nin kitabını mutlaka okunması gerekenler listesine almaları hususunda uyarıyorum. Sizler de eseri okurken sadece aydınlanmakla kalmayacak, aynı zamanda Batı’nın yeni bir Karanlık Çağ’a nasıl engel olabileceğini de görebilirsiniz.”

– Paul Eidelberg, Anayasal Demokrasi Vakfı Başkanı (Kudüs)

“Savaşlar, terör ve yayılma öncelikle fikirlerden kaynaklanır ve onlarla açıklanır. Ekonomik ya da siyasi açıklamalar sadece ikincildir. Dinler silahlıların gölgesinde hızla yayılırlar da, nihayet kendilerini izah etmek zorundadırlar. Robert Reilly’nin kitabı, İslam’ın siyasi biçimleri ve eylemleri arasındaki bağlantıyı, İslam’ın siyasi güce eriştiğinde sürekli olarak yaptıklarını meşrulaştırmak için geliştirdiği fikirler üzerinden kavıyor. Bu kitap, günümüz Müslüman aklının mahiyetini, nereden geldiğine ve nereye gittiğine dair büyük ve çok ihtiyaç duyulan bir felsefi açıklamadır.”

**– James V. Schall, S.J., Georgetown Üniversitesi,
The Life of the Mind kitabının müellifi**

“İslam, yaklaşık bin dört yüz yıldır bir taraftan Batı’yı Müslüman yapmaya niyetlenirken, bir taraftan da kendi kimliği ve kendini yönetme konusundaki yetersizliği konusunda derin bir kargaşa yaşıyor. Bu kısa kitabında Reilly, uzun süredir devam eden bu her iki mücadele hakkında bizlere zeki bir rehberlik örneği sunuyor.”

– **Michael Novak, American Enterprise Institute**

“Asırlarca kapalı kalan zihinlerin nasıl yeniden açılabileceğine -ve böylece yeniden medenileştirilebileceğine- dair etkileyici ve sempatik bir keşif. Cihadçı tehdidin vahametini ve bu tehlide, Batı’nın medeniyet bilincini derinleştirmek suretiyle, karşı koyma zorunluluğunu anlamak isteyen herkesin okuması gereken bir kitap.”

– **George Weigel, Etik ve Kamu Politikaları Merkezi,
Papa II. John Paul’ün biyografi yazarı**

“Reilly, İslam’ın ana akımının aklı nasıl reddettiğini açıklıyor ve akla önem vermediğinde bir medeniyete neler olabileceğini gösteriyor. Reilly’nin vurguladığı nokta, Papa XVI. Benedict’in de Regensburg’da dediği gibi, Müslümanlar için olduğu kadar bizim için de geçerlidir: Siyaseten tercih edilen sonuçlar uğruna aklı kestirmeden kullanmak zihinleri kapatır ve hayatları çirkin acımasız ve kısa kılar. Bu kitap öğretiyor ve uyarıyor. Onu okuyun.”

– **Angelo Codevilla, *Advice for War Presidents* kitabının müellifi**

“İslam içindeki farklı düşünme biçimlerini ve radikal İslam olgusunu derinlemesine anlamak isteyen herkese şiddetle bu kitabı tavsiye ediyorum.”

– **Tevfik Hamid, Potomac Politika Çalışmaları Enstitüsü’nde İslami
Radikalizm Çalışmaları Kürsüsü Başkanı**

“Robert Reilly, İslami düşüncenin tarihte izlediği tedirgin edici yörüngeyi ve bu gidişatın kaçınılmaz siyasi ve ideolojik sonuçlarını yetkin bir şekilde anlatarak herkese -medeniyet öğrencilerine, çağdaş İslami ideoloji araştırmacılarına ve genel okuyucuya- büyük bir hizmette bulunmuştur. Eseri, sadece sunduğu vizyon açısından kapsamlı olmakla kalmıyor, aynı zamanda özlü, iyi yazılmış ve son derece okunabilir niteliktedir. İslamcı aşırıcılığın yükselişinin ve daha derinlere kök salan sebeplerinin analizi ve incelenmesi adına çok şeyler yapacaktır. *The Closing of the Muslim Mind* yalnızca felsefe ve mukayeseli teoloji öğrencileri için değil, fakat aynı zamanda sağladığı motivasyon ve destek için dinî inanca sahip çıkan şiddet muammasına cevap arayan herkes için zorunlu bir okuma olmalıdır.”

– **Stephen Ulph, Jamestown Vakfı’nda kıdemli araştırmacı**

ROBERT R. REILLY KİMDİR?

Robert R. Reilly (31 Ekim 1946 -), Amerikalı yazar, düşünce kuruluşu yöneticisi ve eski diplomattır. Georgetown Üniversitesi mezunu olup Milli Chengchi Üniversitesi (Tayvan) ve Claremont Graduate School'da eğitim görmüş, 1968-1970 arasında ABD Ordusu'nda tank taburu komutanı olarak görev yapmıştır. The Heritage Foundation, ABD Information Agency gibi kuruluşlarda çalışan yazar, Beyaz Saray'da Başkan Ronald Reagan'ın özel asistanı rolünü de üstlenmiştir. 2002-2006 arasında Savunma Bakanlığı'nda Bilgi / İletişim Stratejileri üzerine kıdemli danışmanlık yapmıştır. Genel olarak siyasi, kültürel, dinî konularda "ideolojik savaş", "dış politika", "İslamcılık" ve "Batı'nın manevi durumları" gibi temalar üzerine yoğunlaşmaktadır. Reilly, eşcinsellik ve eşcinsel evliliğin toplumsal etkileri üzerine eleştirisel bir bakış açısı ortaya koyan "Making Gay Okay: How Rationalizing Homosexual Behavior is Changing Everything" (2014); müzik estetiği üzerine fikirlerini paylaştığı "Surprised by Beauty: A Listener's Guide to the Recovery of Modern Music" (2016) adlı eserlerin de yazarıdır.

ADNAN BÜLENT BALOĞLU KİMDİR?

Prof. Dr. Adnan Bülent Baloğlu, 1962'de Ankara'da doğmuştur. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olduktan sonra, Manchester Üniversitesi Orta Doğu Çalışmaları Bölümü'nde modern düşünce, inanç ve akıl ilişkisi ve İslam hukuku üzerine yüksek lisans ve doktora çalışmalarını tamamlamıştır. Ardından Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne öğretim üyesi olarak atanmış, Kelam Anabilim Dalı'nda 1998'de doçent, 2003'te profesör unvanlarını almıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nda uzman, Başkanlık Müşaviri, Stockholm Din Hizmetleri Müşaviri, Kopenhag Din Hizmetleri Müşaviri ve Milano Din Hizmetleri Ataşesi gibi görevler de üstlenmiş olup halen Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde profesör olarak dersler ve seminerler vermektedir. Akademik ve entelektüel ilgi alanları, klasik kelam geleneği ile çağdaş konuların kesişim noktasına odaklanmaktadır: din-bilim ilişkileri, sekülerleşme ve gençlik, deizm ve yeni dinî yönelimler, mezheplerin tarihi ve Türk-İslam düşüncesinde modern okuma biçimleri. Bu çerçevede, çok sayıda kitap ve makale yazmıştır. Çalışmaları akademik veri tabanları ve popüler platformlarda geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmıştır. Kelamın kavramsal kaynaklarını günümüz sorunlarıyla ilişkilendiren Baloğlu, hem akademik hem de kamusal alanda gençlerin dinî düşüncelerine eleştirel ve yol gösterici katkılar sunmaya devam etmektedir. Yayınevimiz yayınları arasında neşredilen *İslam ve Reenkarnasyon* (telif); *İslam İnanç Esasları* (çeviri); *Batı'da ve İslam Dünyasında Radikalizm ve Reform* (çeviri) adlı eserlerin de sahibidir.

Teşekkür ve Açıklama

Dış politika uzmanı Robert R. Reilly, eleştiriye açık ve belki de yeni bir tartışmanın fitilini ateşleyecek bu önemli eserinde İslam dünyasında var olduğunu düşündüğü çağdaş krizin köklerine inme ve çözüm sunma çabası içinde olur. Ona göre, Müslüman dünyasında akıl taraftarları ile akıl karşıtları arasında yaklaşık bin yıldır süren çetin mücadelenin kesin galipleri akıl karşıtları olmuştur. Bu zaf-erin ardındaki kilit unsurlar, Reilly'e göre, Eş'arî kelam mezhebi ile Müslümanlar nezdinde büyük saygıya ve itibarlı bir mevkiye sahip olan Ebu Muhammed el-Gazzâlî'dir (ö. 1111). Bu süreçte, deforme olmuş bir kelamın gölgesinde kültür işlevini yitirirken, Müslüman bilinci de kapanmıştır. İşlevsiz bir kültürün ve kapanmış bilincin en belirgin yan etkileri olarak, Entelektüel açıdan tarifsiz bir durağanlığa duçar olan Müslümanlar neticede, bilimsel araştırma, ekonomik gelişme ve teknolojiye Batı'nın gerisinde kalmışlardır.

Kadiri mutlak Allah anlayışını merkeze alan, bunun doğal sonucu olarak, nedenselliği reddeden ve keskin bir akıl karşıtlığına konumlanan teolojik/kelami duruş siyaseti de menfi biçimde etkilemiş ve nihayetle İslamcılığı üretmiş ve terörizme davetiye çıkarmıştır. Ona göre, söz konusu teolojik/kelami duruş İslam dünyasındaki mevcut krizin temel sebebi olmanın ötesinde, 11 Eylül'den Londra'ya, Madrid'e ve Mumbai'ye kadar, 2009 Noel'ine kadar uzanan bir dizi terör olayının da bariz tetikleyicisidir. Reilly, İslam dünyasının bugün karşı karşıya kaldığı sorunlarla ve özellikle de yüzleşmek zorunda olduğu İslamcı krizle baş etmesinin sıradan polemikler, basit analizler ve çözüm önerileriyle mümkün olmadığı kanaatinde. İslam dünyasında neyin yanlış gittiğinden ziyade, niçin yanlış gittiği sorusu üzerine yoğunlaşmanın ve daha derinlere inmenin elzem olduğuna inanan Reilly'e göre, bu soruya hiç kimse bugüne kadar tatmin edici bir cevap verebilmiş değildir.

Bu kısa özetin ardından, okuyucuyu yönlendirmemek adına Reilly'nin görüşlerini ve iddialarını tasdikleme veya reddetme gibi bir tutum içerisinde olmayacağımızı, zira böyle bir çabanın yerinin bu sayfalar olmadığını söylemek isteriz. Metnin kelami içeriği

ve bununla bağlantılı olarak teknik kavramların bolluğu dikkatli bir yoğunlaşmayı ve hassas bir okumayı zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede çevirinin akıcı ve anlaşılır olmasına özen gösterdik ve bu amaçla gerekli yerlerde köşeli parantezler eklemeyi, izaha muhtaç yerlerde dipnot düşmeyi ihmal etmedik. Kitaba yazılan övgü dolu görüş ve yorumları da kitabın uyandırdığı yankının büyüklüğünü göstermesi için çevirdik. Müslüman şahıs ve eser adlarının ve künyelerinin yazımında TDV İslam Ansiklopedisi'ni esas aldık. Kitabın okuyucu kitlesinin Müslüman olduğunu ve hassasiyetini dikkate alarak Peygamberimizin adının geçtiği yerlerde bir saygı ifadesi olarak köşeli parantez içinde [Hz.] ekledik, ancak aynı hassasiyeti diğer peygamberlerimiz için de gösterdik. Sonuçta, eserin okuyucu nezdinde hak ettiği değeri bulacağını ümit ediyoruz. Bununla birlikte, kimi okuyucudan eleştiriler kimi okuyucudan ise methiyeler alması kaçınılmazdır.

Eserle tanışmama vesile olan, çevirmem için destek veren, kitabın çeviri hakkını üstlenen, üstün kâğıt ve baskı kalitesiyle bir kitap formuna dönüşmesine ciddi maddi katkı sunan, kendisini iyi bir kitap âşığı, dikkatli bir okuyucu ve duygu yüklü, fevkalâde yetenekli bir şair olarak tanıdığım genç kardeşim Ahmet Kanar'a burada büyük bir teşekkür borçluyum. Ahmet Kanar aynı arzu ve iştiaqla, klasik Batı tarihinin önemli yazarı Charles Freeman'ın *The Closing of the Western Mind* (Batılı Bilincin Kapanması) adlı eserin de çeviri hakkını almış ve onu da uhdeme emanet etmiştir. İnşallah o eser de en kısa sürede tarafımdan Türkçeye çevrilecek ve okuyucu ile buluşturulacaktır. Aynı şekilde, birlikte çalışmaktan onur duyduğum, bir kısım eserlerimin basım ve dağıtımını üstlenen Bilge Kültür Sanat yayınlarının çok kıymetli sahipleri, Türk-İslam kültürüne çok değerli eserler kazandıran kıymetli dostlarım Adnan Mecid Yüksel ile Ümit Derinöz'e ve elbette arka plandaki tüm emek sahiplerine de teşekkür etmezsem, vefasızlık etmiş olurum. Şüphesiz, bu süreçte, diğer yorucu çalışmalarında olduğu gibi, bu eserin ortaya çıkmasında da moral destek ve sabırlarını esirgemeyen kıymetli eşim ve biricik oğlum da teşekkürü hak edenler arasındadır.

Gayret ve emek bizden, yardım Allah'tandır.

Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

20.09.2025 - Ankara

İslam dünyasının her yerinde Müslüman zihninin yeniden açılması için mücadele eden, ancak kendi güvenlikleri sebebiyle burada isimsiz olan cesur kadınlara ve erkeklere [ithaf olunur].

İçindekiler

Teşekkür ve Açıklama. 7

ÖNSÖZ

Roger Scruton. 13

GİRİŞ

ENTELEKTÜEL İNTİHAR. 17

Birinci Bölüm

AÇILIŞ: İSLAM'IN HELEN DÜŞÜNCESİNİ KEŞFİ 27

İkinci Bölüm

MUTEZİLÎLERİN ALAŞAĞI EDİLMESİ: KAPANMA BAŞLIYOR . . . 57

Üçüncü Bölüm

İRADENİN METAFİZİĞİ. 75

Dördüncü Bölüm

EŞ'ARİLİĞİN ZAFERİ 109

Beşinci Bölüm

GAZZÂLÎ'NİN TALİHSİZ ZAFERİ VE

İSLAM'IN HELEN NÜFUZUNDAN ARINDIRILMASI 137

Altıncı Bölüm

ÇÖKÜŞ VE SONUÇLARI. 145

Yedinci Bölüm

ÇÖKÜŞ: MÜSLÜMAN TANIKLIKLAR	175
---------------------------------------	-----

Sekizinci Bölüm

İSLAMCILIĞIN KAYNAKLARI	191
-----------------------------------	-----

Dokuzuncu Bölüm

KRİZ	215
----------------	-----

<i>İlave Okuma</i>	225
------------------------------	-----

<i>Teşekkürler...</i>	227
---------------------------------	-----

<i>Son Notlar</i>	229
-----------------------------	-----

<i>Dizin</i>	247
------------------------	-----

Birinci Bölüm

AÇILIŞ: İSLAM'IN HELEN DÜŞÜNCESİNİ KEŞFİ

Müslüman bilincin kapanışını, açılışının farkında olmadan ele almak mümkün değildir. İlaveten, başlangıçta *nere*den ve *nereye* doğru açıldığı da bilinmelidir.

Bu açılışın, politeizme (gerçi yüce bir ilah, Allah belli belirsiz olsa da kabul ediliyordu), panteizme, animizme, fetişizme ve hurafeye gömülmüş tipik bir kabile toplumuna, yani İslam öncesi Arabistan'ının arka planına muhalif olarak doğduğu görülmelidir. Mekke'nin Kâbe'sinde, o bölgeye ait yaklaşık 360 kabilesel tanrı ve tanrıçadan oluşan bir panteon bulunuyordu. Ticaret ve kervan baskınları (yağmacılık) asli geçim kaynaklarıydı. Kabile toplumlarının tipik bir özelliğı olan çatışma burada da bir kuraldı -belli geleneksel sınırlar dâhilinde, sadece "dört kutsal ayda" savaşmak yasaktı. Güç, kendilerini aile ve kan bağıyla tanımlayan bu kabileler arasındaki ilişkilerde statüyü belirliyordu. Bu güç, örfün yaptırım gücüyle hüküm sürüyordu. Arabistan, Yahudiliğı (birkaç yerli Yahudi kabilesi sayesinde) ve Hristiyanlığa az çok aşınaydı, fakat baştan aşağı putperestti.

Yunan düşüncesi formunda bir felsefe yarımada ya henüz nüfuz etmemişti. En azından, nüfuzuna dair ortada bir kanıt görünmüyordu. Tanrıların bol olduğu, felsefenin bulunmadığı bu ortamda, birbirleriyle savaşan kabilelerin kendilerinden daha önemli bir ortak değere sahip oldukları duygusundan yoksun olmaları doğaldı -kan bağıyla ve çeşitli tanrılarla tanımlanan farklılıkların yerini daha yüce bir iyi alabilirdi. [Hz.] Muhammed'in yaklaşık miladi 610'da sunmaya başladığı tek-tanrıcılık en yüksek iyiydi. *Tevhid* -Allah'ın tekliği veya eşsizliği- üzerine

kurulan İslam birliği, Müslümanların birbirleriyle kesinlikle eşit oldukları öğretisi, neredeyse aralıksız süren kabile yağmacılığını durdurmuştu. Müslüman kardeşliği çok kutsal hale gelmişti. Bu kardeşliği Kur'an da tembihliyordu: "Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın, ayrılmayın. Allah'ın size olan lütfunu hatırlayın, zira siz birbirinize düşmandınız, kardeş olabilirsiniz diye kalplerinizi birleştirmiştir." (Âl-i İmrân 3/103).

Aynı zamanda, İslam dini gayrimüslimleri hedef alan büyük kabile baskınlarına onay veriyordu. "Allah size [gelecekte] elde edebileceğiniz birçok ganimet vadetmiştir... Ve henüz gücünüzün yetmediği, fakat Allah'ın sizin için kuşattığı başka ganimetler de vardır." (Fetih 48/20-21). Bu yeni vahye göre, gayrimüslimlerin Allah'a gerçek manada inananlarca boyunduruk altına alınması ve yönetilmesi artık doğru ve âdildi. Bu baskınların nasıl sevk ve idare edileceği ve gayrimüslimlerden ele geçirilen ganimetin nasıl pay edileceği Kur'an'ın önemli bir parçasıdır. (Enfâl Suresi; Haşr 59/6). [Hz.] Muhammed'in ilk biyografilerinin başlığı *Kitâbü'l-meğâzi*, Gazâlar Kitabı'dır.¹

İlk fetihler şaşırtıcı derecede başarılıydı ve Kur'an'ın iddialarını doğrular görünüyordu. 650 yılı itibarıyla Müslümanlar Arabistan, Irak, Suriye, Lübnan, Filistin ve Mısır'a hükmediyordu. Bir yüzyıldan daha kısa bir süre sonra, İslam doğuda Çin ve Hindistan'ın sınırlarından batıda Kuzey Afrika ve İspanya'ya kadar yayıldı. Erken dönem İslam'ın enerjileri, kendisine emredilen fetih bölgelerini özümsemek ve önceki herhangi bir dinin vahyinden üstün olduğuna inanılan akidesini tanımlamak için harcandı (Tevbe 9/33). Dolayısıyla İslam, doğal olarak kendi dışındaki her şeye şüpheyle baktı. Zira ihtiyaç duyulan her şeyin Kur'an'da mevcut olduğu, Kur'an'da olmayan şeylerin ise ya aykırı ya da fuzuli olduğu düşünüldü. On birinci yüzyılın büyük tarihçisi İbn Haldun'un yazdığına göre, Müslümanlar İran'ı fethettiklerinde komutan Sa'd b. Ebî Vakkâs ele geçirilen çok büyük miktardaki kitap ve bilimsel belgeyi ganimet olarak dağıtmak için Halife Ömer'e bir mektup yazar ve izin ister. Halife cevaben şunu yazar: "Onları suya atın. Eğer onlar doğru bir

rehberlik içeriyorsa, Allah bize daha iyi bir rehber [Kur'an-ı Kerim] bahşetmiştir. Eğer dalâlet/sapıklık içeriyorlarsa, Allah bizi onlara karşı korumuştur.”²

Ancak bu entelektüel karantinanın, İslam'ın yarımada şeklindeki anavatanının dışında sürdürülmesi mümkün değildi. Fethedilen Sâsâni ve Bizans topraklarında, İslam her açıdan kendisinden üstün medeniyetlerle karşılaştı. Emevîler döneminde (660-750) İslam devletinin başkenti Medine'den Şam'a kaydırıldığında Müslüman idareciler yabancı bir kültürle kuşatılmış durumdaydılar. İslam, şimdi yönettiği bu yabancı şeye karşı nasıl muamele etmeliydi? Onun ne kadarını özümseyebilirdi ve neyi reddetmeliydi ve niçin? Fethettiği toplulukların inançlarına ve öğretilerine karşı nasıl bir tavır sergilemeliydi?

İlk Karşılaşma

İslam, Yunan düşüncesiyle mülkiyetine yeni geçirdiği Bizans ve Sâsâni topraklarında karşılaştı. Bu ilk Helen etkilerinin İslam'a tam olarak nasıl ulaştığı meselesi tahminlere dayanır. Kesin olan şu ki, Bizans İmparatorluğunun devasa bölgeleri büyük ölçüde Hıristiyanı ve buralarda Yunan felsefesinin fikirleri Hıristiyan savunusu yapan eserlerde çok önceden kullanımdaydı. Ayrıca, İskenderiye'de (sonradan M.S. 718'de Antakya, Suriye ve çevresine kaymıştır) ve Irak'ta Basra'nın kuzeydoğusundaki Cündişâpûr'da Helen felsefesinin tahsil edildiği ilim merkezleri de vardı. Bu sonuncusu, genellikle Hıristiyan (Nestûrî) hocaları istihdam eden Sâsânîler tarafından devam ettirilmiştir. “Akli ilimler” olarak adlandırılan dersler arasında mantık ve felsefenin yanı sıra doğa bilimi, tıp, mühendislik ve matematik de vardı. Yunan felsefesi eserleri ile bilim risalelerinin önemli bir kısmı Hıristiyan âlimler tarafından Süryaniceye çevrilmişti. Arap kültürü bu konulara aşina olmayınca, Araplar onları “davetsiz ilimler”³ olarak adlandırdılar. Müslümanların Yunan ilimlerine olan ilk ilgisi tıp, matematik, doğa bilimi, simya ve astroloji gibi uygulamalı alanlarda oldu.